

про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України) [Текст] // Вісник Конституційного Суду України. – 2008. – № 5. – С. 66–74.

21. Балашова Т. В. Розвиток конституційно-правового регулювання статусу депутатів місцевих рад в Україні [Текст] / Т. В. Балашова // Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х., 2009. – Вип. 103. – С. 47–55.

22. Любченко П. М. Політичні партії як елемент громадянського суспільства та їх вплив на розвиток місцевого самоврядування [Текст] / П. М. Любченко // Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х., 2009. – Вип. 100. – С. 91–100.

23. Закону України “Про вибори Президента України” № 474-XIV від 5 березня 1999 р. [Текст] // ВВР. – 1999. – № 14. – Ст. 81.

24. Кандидати на пост Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua/pls/vp2010/WP0011>.

25. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Часть общая: конституционное (государственное) право и его основные институты [Текст] / под ред. Б. А. Страшуна. – 3-е изд., обнов. и дораб. – М. : БЕК, 2000. – Т. 1–2. – 784 с.



УДК 346.543

**О. А. Зуєва**, кандидат юридичних наук, доцент  
кафедри цивільно-правових дисциплін  
Академії митної служби України

### ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА УГОД ПРО РОЗПОДІЛ ПРОДУКЦІЇ ЯК РІЗНОВИДУ ДОГОВОРІВ КОНЦЕСІЇ

*У статті досліджуються питання правової природи угод про розподіл продукції, що регулюються Законом України “Про угоди про розподіл продукції” від 14.09.1999 р. На підставі нормативних актів і літературних джерел проведено зіставлення даних угод з концесійними договорами. Результатом виконаного аналізу є висновок, що за правовою природою угоди про розподіл продукції – це різновид концесійних договорів.*

*В статье исследуется вопрос о правовой природе соглашений о разделе продукции, которые регулируются Законом Украины “О соглашениях о разделе продукции” от 14.09.1999 г. На основе нормативных актов и литературных источников проведено сравнение данных соглашений с концессионными договорами. В результате анализа сделан вывод о том, что соглашения о разделе продукции по своей правовой природе являются разновидностью концессионных договоров.*

*The article researches issues of legal nature of product distribution agreements that are regulated by the Law of Ukraine “About product distribution agreements” dated 14.09.1999. By virtue of the legislation acts and literary sources was conducted comparison of agreements data from concession treaty. The result of the conducted analysis is conclusion that the product distribution agreements are types of concession agreements in itself.*

**Ключові слова.** Угоди про розподіл продукції, концесії, корисні копалини.

**Вступ.** Не дивлячись на десятирічний строк дії Закону України “Про угоди про розподіл продукції” [1], його застосування не дало очікуваного результату. Проте багато іноземних країн активно використовують угоди про розподіл продукції під час освоєння, розробки та видобутку корисних копалин. Так, можна стверджувати, що нафтовий бізнес майже у всьому

© О. А. Зуєва, 2009

світі започатковано та розвинуто завдяки саме таким угодам. Поширення практики укладення угод про розподіл продукції значно покращило б у нашій державі ситуацію із забезпеченням промисловості необхідними природними ресурсами та продуктами їх переробки.

Причини уповільнення процесу пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на підставі угод про розподіл продукції містяться в першу чергу в їх правовому регулюванні. Звісно, всі недоліки будь-якого нормативного акта неможливо з'ясувати без його практичної апробації. Зазначений Закон спрямовано на створення сприятливих умов для інвестування пошуку, розвідки та видобування корисних копалин у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) зони на засадах, визначених цими угодами. За даними угодами, одна сторона – Україна (далі – держава) доручає іншій стороні – інвестору проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин протягом певного строку, на певній ділянці (ділянках) надр та ведення пов'язаних з угодою робіт, а інвестор зобов'язується виконати доручені роботи за свій рахунок і на свій ризик з подальшою компенсацією витрат і отриманням плати (винагороди) у вигляді частини прибуткової продукції (ст. 4).

Сторонами угоди про розподіл продукції виступають інвестори і Кабінет Міністрів України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим або орган місцевого самоврядування, на території якого розташовано ділянку надр, що передається в користування на умовах угоди про розподіл продукції (далі – орган місцевого самоврядування), які укладають угоду після її погодження з постійно діючою міжвідомчою комісією. Інвесторами виступають громадяни України, іноземці, особи без громадянства, юридичні особи України або інших держав, об'єднання юридичних осіб, створені в Україні чи за її межами, які мають відповідні матеріально-технологічні та економічні можливості або відповідну кваліфікацію для користування надрами, що підтверджено документами, виданими згідно із законами (процедурами) країни-інвестора.

Нормативне закріплення громадян України як суб'єктів відносин, що встановлюються угодами про розподіл продукції, пояснюється конституційним правом кожного громадянина відповідно до закону користуватися природними об'єктами права власності народу, до яких належать і надра (ст. 13 Конституції України) [2]. З такою позицією не можна погодитись. Виступати стороною-інвестором в угоді про розподіл продукції – це означає не користуватися природними об'єктами, а провадити діяльність з метою отримання прибутку, тобто підприємницьку діяльність. Тому до Закону України “Про угоди про розподіл продукції” слід внести відповідні уточнення.

Метою даних угод є отримання продукції – корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення (мінеральна сировина), що видобуваються (виробляються) під час розробки їх родовищ. До речі, угоди про розподіл продукції в Україні не відрізняються від світових, що розглянуто вище. Так, приватний інвестор покриває свої витрати на пошуково-розвідувальні роботи за рахунок одержання частини виробленої продукції, визначеної як компенсаційна. Терміном “вироблена продукція” вітчизняний Закон визначає загальний обсяг продукції, видобутої відповідно до угоди про розподіл продукції та доставленої у певний пункт її виміру і розподілу на компенсаційну та прибуткову. Остання розподіляється між сторонами і підлягає оподаткуванню на відміну від компенсаційної. За часів існування концесій у Радянському Союзі мало місце законодавче закріплення права інвестора (концесіонера) на частину прибутку, отримання якого забезпечувалось ним самим.

**Постановка завдання.** Мета цієї статті – з'ясувати правову природу угод про розподіл продукції.

**Результати дослідження.** В юридичній літературі угоди про розподіл продукції виділяються як різновид концесійних договорів [3, 22], які в Україні регулюються Законом “Про концесії” від 19 липня 1999 р. [4]. Однак при цьому не зазначається вичерпне коло ознак на користь цього твердження. У російській юридичній літературі було висловлено думку, що концесії у сфері природокористування не підпадають під їх мету – досягнення суспільно необхідних або корисних цілей, забезпечення загального блага та задоволення публічного інтересу.

Це положення мотивується тим, що корисні копалини не належать до об'єктів загального користування, тому подібні концесії мало або ніяк не пов'язані з вимогами публічного інтересу, які визначають правову природу та особливості економічного режиму концесії. Однак при цьому зазначається, що деякі природоресурсні галузі економіки за законом мають статус публічної служби (видобування і транспортування газу, водозабірні та водоочисні служби та ін.). Відповідно, концесіонери таких концесій, за окремими винятками, не мають за мету надання послуг третім особам (клієнтам, споживачам і т. д.), що змінює їх характер і правовий статус [5, 88–89]. Водночас не заперечується той факт, що концесія та угоди про розподіл мають багато спільного. Перш за все, це суб'єкти договірних відносин: з одного боку, держава, з іншого – приватний підприємець, який за свій рахунок здійснює всі необхідні та передбачені договором дії. Іншою ознакою виділено майже однакові правові норми, що гарантують майнові та інші права концесіонера та інвестора, незмінність умов угод тощо [6, 30]. Концесію та угоди про розподіл продукції зближує також концесійний порядок надання виключних прав.

Відмінністю концесії від угод про розподіл продукції є процедура розрахунків сторін. Так, концесіонеру належить право власності на всю виготовлену ним продукцію, тоді як концесіодавець отримує концесійні платежі за результатами господарської діяльності концесіонера. За Законом України “Про угоди про розподіл продукції”, інвестор має право тільки на частку продукції в натуральному вигляді. Поряд з отриманням прибутку у вигляді сплати інвестором усіх необхідних податків, зборів та інших виплат державі також належить частина виробленої продукції у вигляді корисних копалин. Таким чином, концесійний договір та угоди про розподіл продукції мають лише різні схеми розрахунків між сторонами. Слід наголосити, що розмежування за цією ознакою проводиться на основі законодавства України. Утім, історичний досвід здійснення концесійної діяльності свідчить про використання такої схеми розрахунків і при концесіях [7, 22].

Договори концесії та угоди про розподіл продукції за способом укладення належать до конкурентних господарських договорів: угода про розподіл продукції укладається з переможцем конкурсу, який проводить держава в порядку, визначеному Законом України, що регулює дані відносини. Цей Закон закріплює істотні умови угоди про розподіл продукції. На відміну від концесійного договору, Законом України “Про угоди про розподіл продукції” встановлено особливі умови таких угод стосовно пошуку, розвідки та видобування певних корисних копалин (наприклад, щорічне декларування видобувних характеристик, порядок користування геологічною, геофізичною та іншою інформацією тощо), це пояснюється властивостями об'єктів, на яких відбувається зазначена діяльність, – надра є не тільки виключною власністю народу України, а ще й складовою природного середовища. Стосовно таких угод діє особливий правовий режим заміни деяких податків та зборів розподілом виробленої продукції.

Наведені ознаки, незважаючи на більш суворий правовий режим регулювання відносин з розподілу продукції, достатні для визначення спорідненості концесійних договорів та угод про розподіл продукції і дозволяють зарахувати останні до різновиду договору концесії. Угоди про розподіл продукції поєднують у собі приватноправові (горизонтальні) та владні (вертикальні) правовідносини [8, 43], що притаманні й для концесійних договорів.

Українське законодавство прямо не зараховує угоди про розподіл продукції до договорів концесії, на відміну від законодавства деяких пострадянських країн. Так, уже згаданий Інвестиційний кодекс Республіки Білорусь [9] ототожнює концесію та концесійний договір і поділяє його на види: повний концесійний договір, концесійний договір про розподіл продукції та договір про надання послуг (виконання робіт). Під повним договором концесії розуміється договір зі збереженням за концесіонером права власності на вироблену ним продукцію та сплатою всіх установлених податків та інших обов'язкових платежів (тобто це той договір, який визначено в Законі України “Про концесії”). Згідно з умовами другого виду договору концесії, вироблена продукція розподіляється між концесіонером і білоруською державою в порядку та розмірах, визначених у договорі, у зв'язку з чим концесіонер повністю або частко-

## Теорія та історія держави і права

во звільняється від сплати податків та інших платежів. За умов роботи за договором концесії на надання послуг (виконання робіт) концесіонер отримує від держави винагороду, оскільки саме їй належить право власності на продукцію. Усі три розглянуті види договору можуть бути укладені стосовно будь-якого об'єкта концесії, серед яких є й надра.

Господарський кодекс України не регулює угоди про розподіл продукції. Але умови виконання таких угод мають спільні риси зі спеціальними (вільними) режимами господарювання. Спеціальний режим здійснення господарської діяльності встановлюється в разі необхідності застосування особливих умов господарювання на певній території держави, у певній галузі економіки або в процесі виконання відповідного договору [10, 835] та характеризується порівняно зі звичайними умовами податковими, валютними та іншими пільгами і гарантіями, врахуванням специфіки діяльності окремих суб'єктів тощо. Угоди про розподіл продукції діють на певній території, на якій тільки інвестор має право пошуку, розвідки та видобутку корисних копалин.

Ознаки концесій та угод про розподіл продукції, що обумовлюють їх співвідношення, доцільно викласти у порівняльній таблиці.

Критерії аналізу	Концесії	Угоди про розподіл продукції
1. Суб'єктний склад	Концесіодавці: уповноважений орган державної влади; органи місцевого самоврядування  Концесіонери: вітчизняні та іноземні суб'єкти господарювання	Кабінет Міністрів України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, міжвідомча комісія з питань з організації укладення і виконання угод про розподіл продукції  Інвестори: громадяни України, іноземці, особи без громадянства, вітчизняні та іноземні юридичні особи, об'єднання юридичних осіб
2. Правовий режим об'єктів	Об'єкти виключного права державної та комунальної власності; право на здійснення певних видів господарської діяльності	Об'єкти виключної власності українського народу
3. Правова форма закріплення відносин	Договір концесії	Угода про розподіл продукції
4. Спосіб установлення правовідносин	Конкурентний (договір укладається з переможцем концесійного конкурсу)	Конкурентний (угода укладається з переможцем конкурсу)
5. Строки дії договорів	Від 10 до 50 років	Не може перевищувати 50 років
6. Умови виконання зобов'язань	Спеціальні	Спеціальні
7. Розрахунки між сторонами	Виплата концесійних платежів	Розподіл виробленої продукції між сторонами угоди
8. Податковий режим	Загальний, крім збиткових та низькорентабельних	Частина податків і зборів замінюється розподілом виробленої продукції

**Висновки.** Ураховуючи викладене, можна зробити висновок, що угоди про розподіл продукції є трансформацією концесійного договору. Законодавство про даний вид угод все ще перебуває на початковій стадії впровадження в економічне життя України, потребує

уточнень, переробок та усунення прогалин. До угод про розподіл продукції як різновиду договорів концесії за недостатнього правового врегулювання цілком можливе застосування концесійного законодавства.

### Література

1. Про угоди про розподіл продукції [Текст] : Закон України від 14.09.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 44. – Ст. 391.
2. Конституція України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Григоров О. Договір концесії: проблеми юридичної кваліфікації [Текст] / О. Григоров // Економіка. Фінанси. Право. – 1999. – № 10. – С. 22–24.
4. Про концесії [Текст] : Закон України від 16.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41. – С. 372.
5. Сосна С. А. Концессионные соглашения: теория и практика [Текст] / С. А. Сосна. – М. : Нестор Академик Паблшерз, 2002. – 256 с.
6. Сосна С. А. Комментарий к Федеральному закону “О соглашениях о разделе продукции” [Текст] / С. А. Сосна. – М. : Юристь, 1997. – 186 с.
7. Конопляник А. А. Государство и инвестор: об искусстве договариваться [Текст] / А. А. Конопляник, М. А. Субботин. – М. : ЭПИцентр ; Х. : Фолио, 1996. – Ч. 1. – 128 с.
8. Коморний О. Правова природа угод про розподіл продукції [Текст] / О. Коморний // Право України. – 2002. – № 4. – С. 43–46.
9. Инвестиционный кодекс Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [www.minsk.by/law/invest.html](http://www.minsk.by/law/invest.html)
10. Хозяйственное право [Текст] : учебник / под ред. акад. В. К. Макутова. – К. : Юринком Интер, 2002. – 912 с.

